

MAHALLIYLASHTIRISH TUSHUNCHASI VA UNING MAZMUNI

Ilmiy rahbar: Umurzakova Zamira Salijanovna

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” kafedrası dotsenti,

Davronov Diyorbek Davlatbek o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Mahalliyashtirish tushunchasi zamonaviy iqtisodiyotda muhim strategik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. U asosan ishlab chiqarish jarayonlarida xorijdan import qilinadigan mahsulotlar, butlovchi qismlar va xom-ashyolar o‘rnini mahalliy resurslar bilan bosqichma-bosqich almashtirishni anglatadi. Boshqacha aytganda, mahalliyashtirish - bu milliy iqtisodiyotning ichki imkoniyatlaridan maksimal darajada foydalanish orqali ishlab chiqarishning ichki bazasini mustahkamlash, tashqi iqtisodiy bog‘liqlikni kamaytirish va barqaror rivojlanishni ta‘minlashga qaratilgan jarayondir [1].

Mahalliyashtirishning iqtisodiy mazmuni bir nechta asosiy jihatlar orqali namoyon bo‘ladi. Avvalo, bu jarayon ishlab chiqarish tannarxini kamaytirishga xizmat qiladi. Import qilinadigan mahsulotlar odatda transport xarajatlari, bojxona to‘lovlari va valyuta kursidagi o‘zgarishlar tufayli qimmatlashadi. Mahalliyashtirish orqali esa ushbu qo‘shimcha xarajatlar kamayadi va natijada mahsulot narxi pasayadi. Bu esa ichki bozorda raqobatbardoshlikni oshiradi. Ikkinchidan, mahalliyashtirish qo‘shimcha qiymat zanjirini mamlakat ichida shakllantirish imkonini beradi. Ya‘ni, xom-ashyodan tayyor mahsulotgacha bo‘lgan jarayonlar ichki iqtisodiyotda amalga oshiriladi va bu orqali milliy daromad oshadi.

Uchinchi muhim jihat - bu bandlikni oshirishdir. Mahalliyashtirish yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratishni talab etadi, bu esa yangi ish o‘rinlari ochilishiga olib keladi. Ayniqsa, kichik va o‘rta biznes subyektlari uchun bu katta

imkoniyat yaratadi. To'rtinchidan, mahalliyashtirish texnologik rivojlanishni rag'batlantiradi. Mahalliy ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish uchun zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, ilmiy-tadqiqot ishlarini rivojlantirish zarur bo'ladi. Bu esa innovatsion faoliyatning kengayishiga olib keladi.

Mahalliyashtirishning shakllanish omillari turli iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy sharoitlar bilan belgilanadi. Birinchi navbatda, tabiiy resurslar mavjudligi muhim ahamiyatga ega. Agar mamlakatda xom-ashyo bazasi yetarli bo'lsa, mahalliyashtirish jarayonini amalga oshirish ancha osonlashadi. Masalan, energetika, metallurgiya yoki qishloq xo'jaligi sohaslarida boy resurslarga ega davlatlar ushbu yo'nalishda tezroq natijaga erishadi. Ikkinchi omil ishlab chiqarish infratuzilmasining rivojlanganligi. Transport, energetika, logistika va sanoat infratuzilmasi qanchalik rivojlangan bo'lsa, mahalliyashtirish shunchalik samarali amalga oshiriladi. Uchinchi muhim omil bu davlat siyosati va qo'llab-quvvatlash mexanizmlaridir. Ko'plab davlatlarda mahalliyashtirish dasturlari soliq imtiyozlari, subsidiyalar, bojxona preferensiyalari va kredit qo'llab-quvvatlash orqali rag'batlantiriladi. Bu esa tadbirkorlar uchun qulay sharoit yaratadi. To'rtinchi omil – bu ichki bozor hajmi va talab darajasi. Agar ichki bozorda mahalliy mahsulotlarga talab yuqori bo'lsa, ishlab chiqaruvchilar uchun mahalliyashtirish iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq bo'ladi. Beshinchi omil sifatida kadrlar salohiyatini ko'rsatish mumkin. Malakali ishchi kuchi mavjudligi ishlab chiqarish jarayonlarini samarali tashkil etish imkonini beradi.

Mahalliyashtirishning milliy iqtisodiyot rivojidagi o'rni juda katta va ko'p qirrali hisoblanadi [2]. Eng avvalo, u iqtisodiy mustaqillikni ta'minlashga xizmat qiladi. Importga yuqori darajada bog'liq bo'lgan davlatlar global iqtisodiy inqirozlar yoki tashqi siyosiy omillar ta'sirida jiddiy muammolarga duch kelishi mumkin. Mahalliyashtirish esa ushbu xavflarni kamaytiradi va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu bilan birga, u to'lov balansini yaxshilashga ham yordam beradi, chunki import hajmi kamayadi va eksport salohiyati oshadi. Mahalliyashtirish sanoatni diversifikatsiya qilishda ham muhim rol o'ynaydi. Ya'ni, iqtisodiyot faqat bitta yoki bir nechta sohalarga bog'lanib qolmaydi, balki

turli yo'nalishlarda rivojlanadi. Bu esa iqtisodiy risklarni kamaytiradi. Bundan tashqari, mahalliyashtirish hududiy rivojlanishga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yangi ishlab chiqarish korxonalari faqat markaziy hududlarda emas, balki viloyat va tumanlarda ham tashkil etiladi, bu esa hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutni kamaytiradi. Shuningdek, mahalliyashtirish innovatsion rivojlanish uchun zamin yaratadi. Mahalliy korxonalar raqobatbardosh bo'lishi uchun yangi texnologiyalarni joriy etishga majbur bo'ladi. Bu esa ilmiy-tadqiqot faoliyatining rivojlanishiga, yangi bilim va tajribalar shakllanishiga olib keladi. Natijada, milliy iqtisodiyotda yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyati kengayadi.

Mahalliyashtirish jarayonini yanada rivojlantirish uchun amaliy yondashuvlar tizimli va bosqichma-bosqich amalga oshirilishi zarur [3]. Avvalo, davlat tomonidan aniq strategik yo'nalishlar belgilab olinishi muhim. Bunda qaysi tarmoqlarda mahalliyashtirish yuqori samara berishi mumkinligi chuqur tahlil qilinib, ustuvor sohalar aniqlanishi lozim. Masalan, mashinasozlik, elektrotexnika, farmatsevtika va qurilish materiallari ishlab chiqarish kabi yo'nalishlar mahalliyashtirish uchun katta imkoniyatlarga ega. Shu asosda uzoq muddatli dasturlar ishlab chiqilib, ularning ijrosi qat'iy nazorat qilinishi kerak.

Ikkinchi muhim yo'nalish - bu moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirishdir. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarga past foizli kreditlar, subsidiya va grantlar ajratish orqali ularning faoliyatini rag'batlantirish mumkin. Ayniqsa, yangi tashkil etilayotgan korxonalar uchun boshlang'ich kapital muammosi dolzarb hisoblanadi. Shu sababli, tijorat banklari va davlat jamg'armalari orqali maxsus moliyaviy instrumentlar joriy etilishi zarur. Bundan tashqari, soliq imtiyozlari va bojxona preferensiyalarini kengaytirish orqali mahalliy ishlab chiqaruvchilarning xarajatlarini kamaytirish mumkin.

Uchinchi taklif - bu ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatni rivojlantirishdir. Mahalliyashtirish faqat oddiy ishlab chiqarish bilan cheklanib qolmasdan, yuqori texnologiyali mahsulotlar yaratishga qaratilishi lozim. Buning uchun oliy ta'lim muassasalari, ilmiy markazlar va ishlab chiqarish korxonalari o'rtasida samarali

hamkorlik yo'lga qo'yilishi kerak. Startap loyihalarni qo'llab-quvvatlash, texnoparklar va innovatsion markazlar sonini oshirish ham muhim ahamiyatga ega. Natijada, mahalliy mahsulotlarning sifati va raqobatbardoshligi sezilarli darajada ortadi.

To'rtinchi yo'nalish - bu kadrlar salohiyatini oshirishdir. Mahalliyashtirish jarayonida malakali mutaxassislar muhim o'rin tutadi. Shu sababli, kasb-hunar ta'limi tizimini zamonaviy talablar asosida takomillashtirish, ishlab chiqarish bilan integratsiyani kuchaytirish zarur. Dual ta'lim tizimini joriy etish orqali talabalar nazariy bilim bilan birga amaliy ko'nikmalarga ham ega bo'lishadi. Bu esa korxonalar uchun tayyor kadrlar bazasini shakllantiradi.

Beshinchi muhim taklif - bu ichki bozorni himoya qilish va mahalliy mahsulotlarga talabni oshirishdir. Davlat xaridlarida mahalliy mahsulotlarga ustuvorlik berish, "Made in Uzbekistan" brendini rivojlantirish va marketing strategiyalarini kuchaytirish orqali ichki iste'molni rag'batlantirish mumkin. Shu bilan birga, aholining mahalliy mahsulotlarga bo'lgan ishonchini oshirish uchun sifat nazoratini kuchaytirish zarur.

Oltinchi yo'nalish - eksport salohiyatini kengaytirishdir. Mahalliyashtirilgan mahsulotlar nafaqat ichki bozorda, balki tashqi bozorlarda ham raqobatbardosh bo'lishi kerak. Buning uchun eksportni qo'llab-quvvatlash dasturlari, logistika infratuzilmasini rivojlantirish va xalqaro standartlarga moslashuvni ta'minlash muhim. Eksport qiluvchi korxonalar uchun soliq imtiyozlari va transport xarajatlarini qoplash mexanizmlarini joriy etish ham samarali natija beradi.

Yettinchi taklif - bu raqamli texnologiyalarni keng joriy etishdir. Ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, sun'iy intellekt va ma'lumotlar tahlilidan foydalanish orqali samaradorlikni oshirish mumkin. Raqamli platformalar orqali ta'minot zanjirini boshqarish, xarajatlarni kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish mahalliyashtirish samaradorligini oshiradi.

Xulosa sifatida aytish mumkinki, mahalliyashtirishni rivojlantirish kompleks yondashuvni talab qiladi. Davlat siyosati, moliyaviy qo'llab-quvvatlash, innovatsiya, kadrlar tayyorlash va bozor mexanizmlarini uyg'unlashtirish orqali

ushbu yo'nalishda yuqori natijalarga erishish mumkin. Bu esa o'z navbatida milliy iqtisodiyotning barqaror va raqobatbardosh rivojlanishini ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tursunaliyevna T. D. O'ZBEKISTON AVTOMOBIL SANOATINING MAHALLIYLASHTIRISHDAGI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI //Лучшие интеллектуальные исследования. – 2025. – Т. 53. – №. 1. – С. 441-449.
2. Zokirovich J. B. et al. MAHALLIY ISHLAB CHIQRISHNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT QO'LLAB-QUVVATLASHLASHNING SAMARADORLIGI //SHOKH LIBRARY. – 2026. – Т. 1. – №. 1.
3. Xushnudxanovna S. O., Shavkatbek E. MAHALLIYLASHTIRISH VA IMPORTNI OPTIMALLASHTIRISH ORQALI ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH //Modern education and development. – 2025. – Т. 40. – №. 4. – С. 90-96.